

Přehled literárněvědných metod

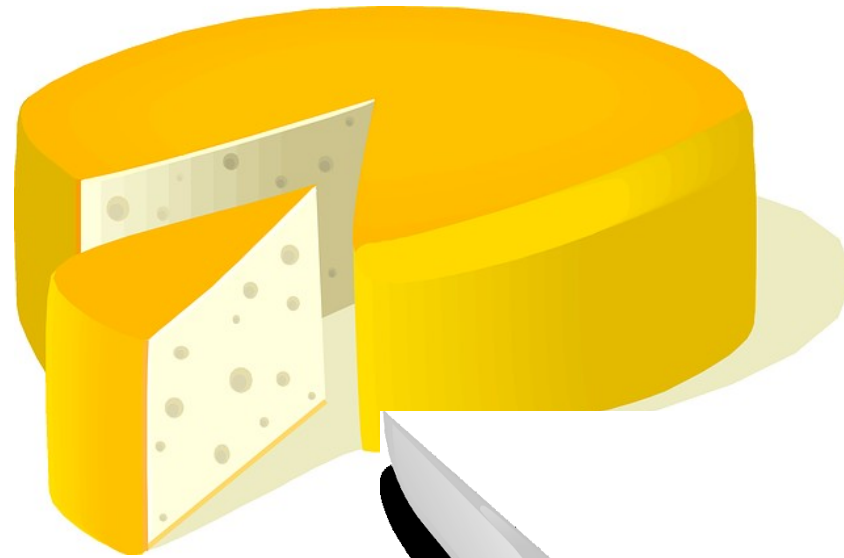
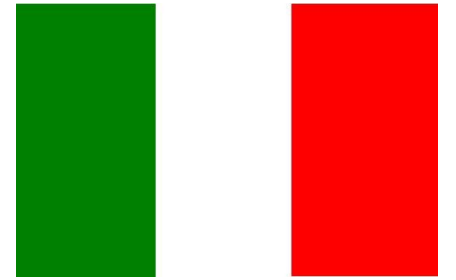
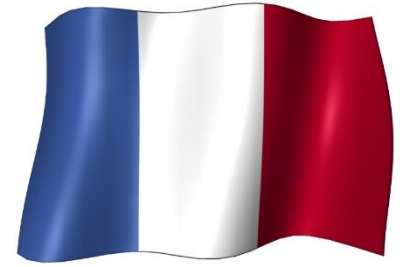
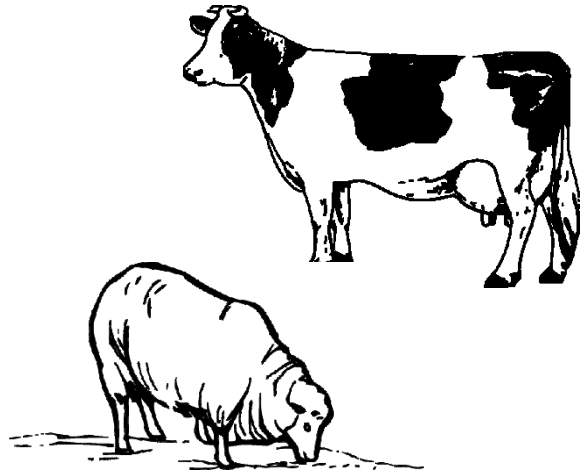
RJA116 Úvod do studia literární vědy

METODA (řec. μέθοδος = *cesta k cíli*)

- soubor postupů, principů a pravidel, které se uplatňují při zkoumání či studiu literatury

METODICKÝ PLURALISMUS

- Neexistuje jediná metoda (měření času X „měření“ literatury)
- Komplex různorodých metod, často i protikladných

FEMINISTICKÉ LITERÁRNÍ TEORIE

LITERÁRNÍ KOMUNIKACE – ZÁKLADNÍ SCHÉMA

VYSÍLAČ – MÉDIUM – PŘIJÍMAČ

AUTOR – TEXT – ČTENÁŘ

BIOGRAFICKÁ METODA

PSYCHOLOGICKÉ METODY

FILOZOFIE

HERMENEUTICKÉ METODY

IMRESIONISTICKÁ METODA

KOSTNICKÁ ŠKOLA

POSTMODERNISMUS

STRUKTURALISMUS

FORMALISMUS

STRUKTURALISMUS

- NEW CRITICISM

- NOUVELLE CRITIQUE

- TEL QUEL

HERMENEUTIKA

POSTSTRUKTURALISMUS

DEKONSTRUKTIVISMUS

SÉMIOLOGICKÉ METODY

FILOZOFIE

FENOMENOLOGICKÉ METODY

SPC

KRÉDÍ

METODY

PSYCHOLOGICKÉ METODY

IMPRESIONISTICKÁ METO

- Jedna z nejstarších
- Absolutizace **čtenářského dojmu**
- Kritik zprostředkovává čtenáři dojmy
- Dějiny literatury = dějiny dojmů

William Hazlitt
(1778-1830)

BIOGRAFICKÁ METODA

- Život a prostředí
- Propojení životních osudů s dílem
- Dějiny literatury = dějiny osobností
- Osobnost spisovatele v osobnosti postav
- **Charles Augustine Sainte-Beuve**
(1804-1869; na obr.)

PSYCHOLOGICKÉ METODY

- **A. A. Potebňa (1835-1891)**
  - **Dílo = produkt umělcovy psychiky**
  - **Dílo = znak**
    - **Vnější forma**
    - **Vnitřní forma**
    - **Význam**
- **Umělec píše pro sebe, uspokojení duše**

PSYCHOLOGICKÉ METODY

- **INTUITIVISMUS**

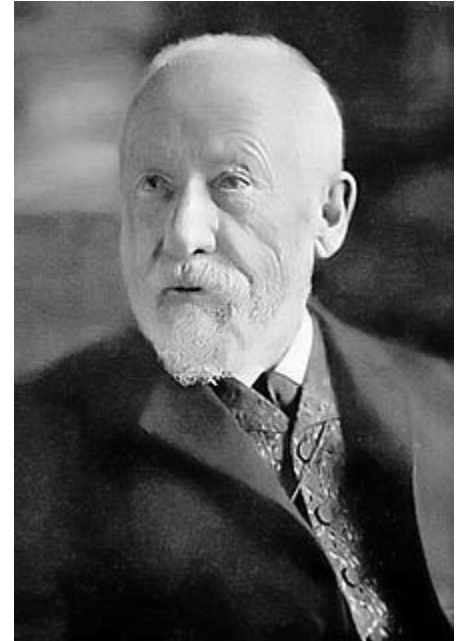
- **Dílo = nepopsatelné, neuchopitelné rozumem**
- **Vcítění = možnost výkladu díla**
- **Benedetto Croce (1866-1952)**
  - **Dílo je odrazem umělcovy mysli**
  - **Vcítění se do díla = vstup do díla = souznění s autorem**

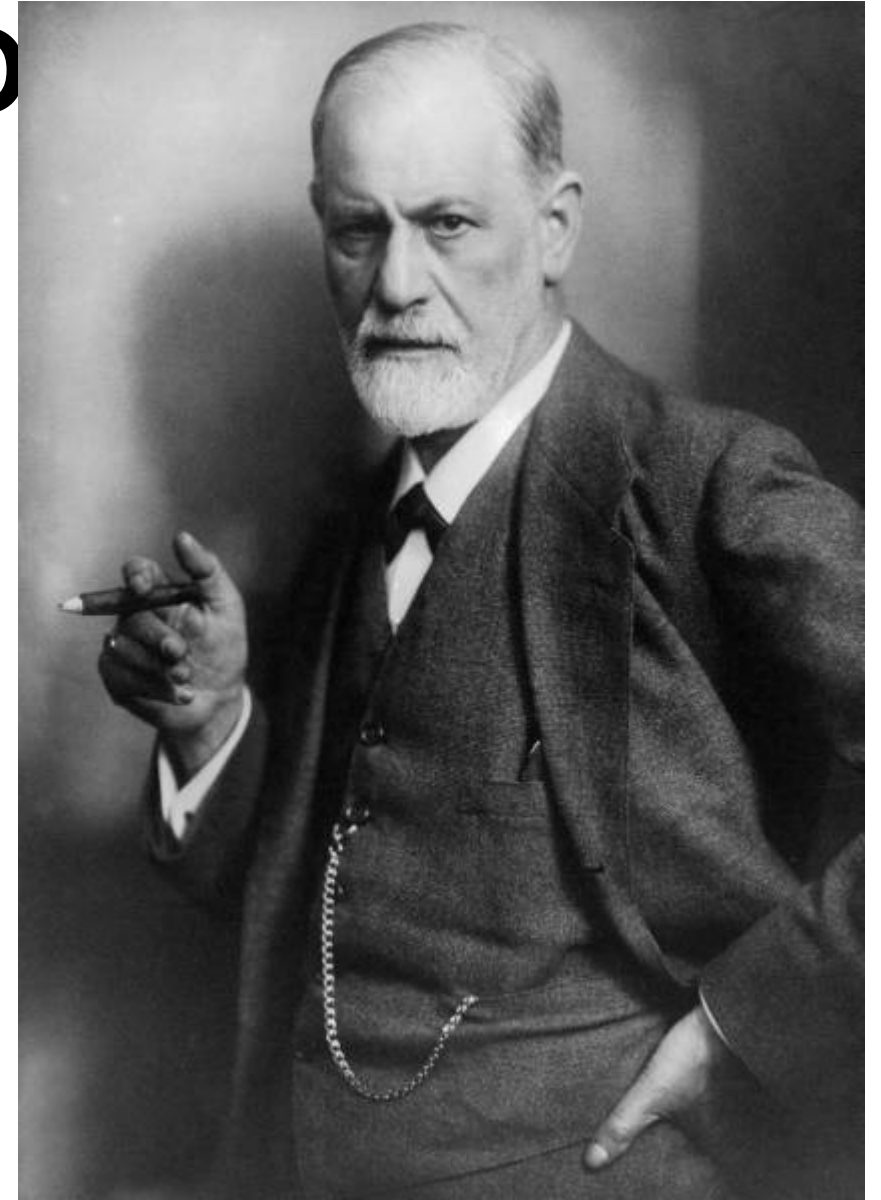
PSYCHOLOGICKÉ METODY

- **Wilhelm Dilthey (1833-1911)**
  - Spojení psychologismu a intuitivismu
  - Obhajoba „duchovědy“ v systému věd
  - Metody přírodních věd ≠ metody duchověd
  - Duchovědy si ostatními vědami pomáhají

PSYCHOLOGICKÉ METO

- Sigmund Freud (1856-1939)
- Dílo = odraz podvědomí
- Potlačené tužby, úchylky, strachy
- *Dostojevskij a otcovražda*
- Populární i kritizovaná metoda

PSYCHOLOGICKÉ METODY

- ESTOPSYCHOLOGIE
- Émile Hennequin (1859-1888)
- Spojení psychologismu a estetismu
- 4 fáze zkoumání díla (*La Critique Scientifique, 1888*)
  - Estetická (jazyk, styl)
  - Psychologická (autor)
  - Společenská (společenské prostředí)
  - Syntetická (shrnutí)

PSYCHOLOGICKÉ METODY

- LITERÁRNĚVĚDNÁ MYTOLOGIE
- Carl Gustav Jung (1875-1961)
- „archetyp“ a kolektivní nevědomí
  - Stín
  - Anima (animus)
  - Hlubinné já

Northrop Frye (1912-1991): *Anatomy of Criticism*, 1957

POZITIVISMUS

- Hippolite Taine (1828-1893)
- *Dějiny anglické literatury, 1864*
- **3 URČUJÍCÍ DETERMINANTY**
  - RASA
  - DOBA
  - PROSTŘEDÍ

U nás: Jaroslav Vlček, Jan Jakubec

SOCIOLOGICKÉ METODY

- **REVOLUČNÍ DEMOKRATÉ**
- **V. G. Bělinskij, N. G. Černyševskij, N. A. Dobroljubov**
- **D. I. Pisarev**

- **KULTURNĚHISTORICKÁ ŠKOLA**
- **A. Pypin, N. Tichonravov, P. N. Sakulin, V. Friče**

- **Lucien Goldmann (1913-1970)**
- **Sociolog literatury (nový román)**

FILOLOGICKÁ METODA

- Zkoumání jazyka díla
- V 19. stol. typická metoda obrozenců
- Dílo je kvalitní, když je kvalitní jeho jazyk

RUSKÁ FORMÁLNÍ ŠKOLA (FORMALISMUS)

- Odmítnutí psychologismu a sociologismu
- Absolutizace textu
- **Prijom** – souhrn technických prostředků a postupů tvorby díla
- **Ozvláštnění** – záměrné oddělení uměleckého textu od běžného chápání světa

- Viktor Šklovskij, Boris Ejchenbaum, Roman Jakobson, Jurij Tyňanov, Boris Tomaševskij, Viktor Žirmunskij, Viktor Vinogradov

FORMALISMUS

- Forma: **JAK** je dílo uděláno (Ejchenbaum: *Jak je udělán Gogolův Plášť*)
- L. N. Tolstoj: *Příběh koně*
- „„Můj šťastný život brzy skončil. Trvalo jenom dva roky. Na konci druhé zimy došlo k nejradostnější události, a vzápětí přišlo největší neštěstí. Bylo to o masopustu, vezl jsem knížete na dostihy. Atlas a Býček závodili. Nevím, co dělal kníže v altánku, ale vím, že když vyšel, nařídil Feofanovi, aby vjel na dráhu. Vzpomínám si, jak mě přivedli a zařadili do kruhu spolu s Atlasem. Ten nesl jezdce, ale já jel jen tak, jak jsem byl, v městských saních. V zatáčce jsem ho předešel. Přivítal mě nadšený řev a smích. Když mě prováděli, táhl se za mnou dav. Asi pět pánů za mě nabízelo knížeti tisíce. Ale on se jen smál a odhaloval přitom bílé zuby.
“Ne,“ říkal. “To není kůň, ale kamarád. Neprodám ho, ani kdybyste mi dávali hory zlata. Na shledanou, pánové!”

Zájem formalistů: básnický jazyk, velcí romanopisci, literární žánry, versologie...

PRAŽSKÁ STRUKTURALISTICKÁ ŠKOLA

- Předchůdci: formalismus, formismus, estetismus, F. de Saussure
- Vilém Mathesius, Jan Mukařovský, Roman Jakobson, René Wellek, Petr Bogatyrjov
- **Dílo = různorodá hierarchizovaná struktura**
- Složky struktury jsou ve vztazích s jinými složkami
- Dílo je nadosobní, společenské povahy

NOVÁ KRITIKA

- **NEW CRITICISM (USA)**

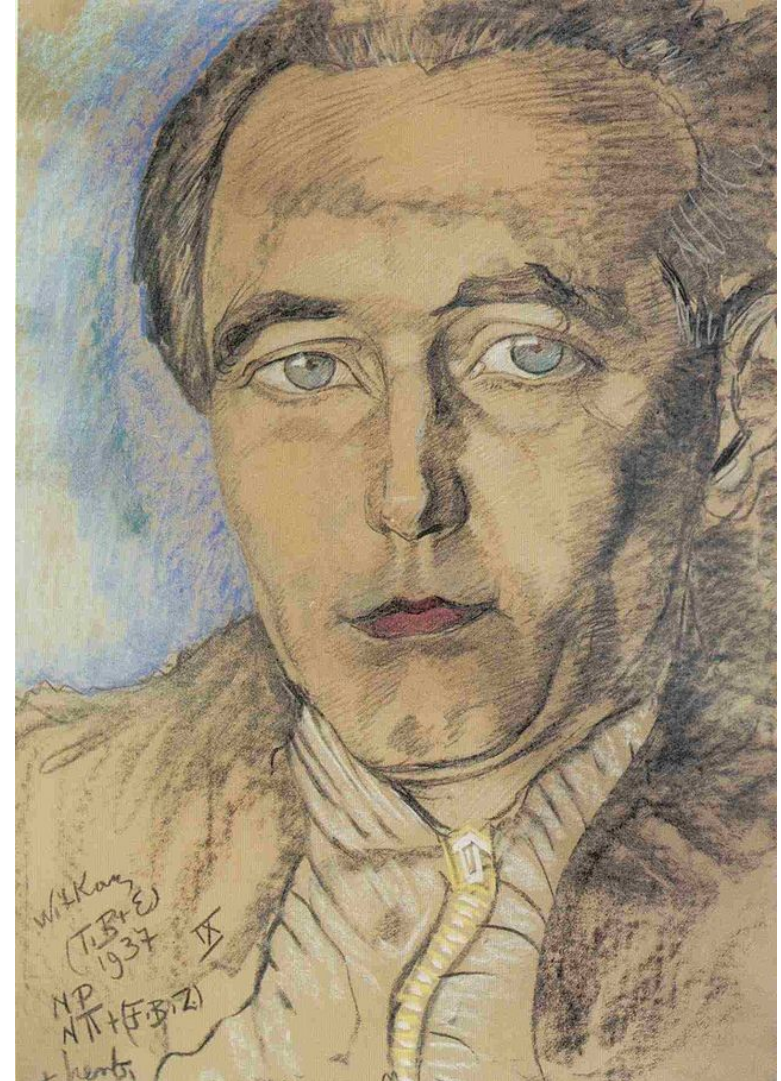
- „*close reading*“ = pozorné čtení
- Cleanth Brooks, John Crowe Ransom

- **NOUVELLE CRITIQUE (FR)**

- Inspirace sémiotikou, kulturologií, mytologií
- Roland Barthes, Tzvetan Todorov, Julija Kristevová

FENOMENOLOGICKÁ METODA

- Roman Ingarden (1893-1970)
- Dílo = intencionální (záměrné)
- 4 vrstvy díla
  - Zvuková
  - Významová
  - Vrstva roličných aspektů
  - Vrstva znázorněných předmětů

POSTSTRUKTURALISMUS

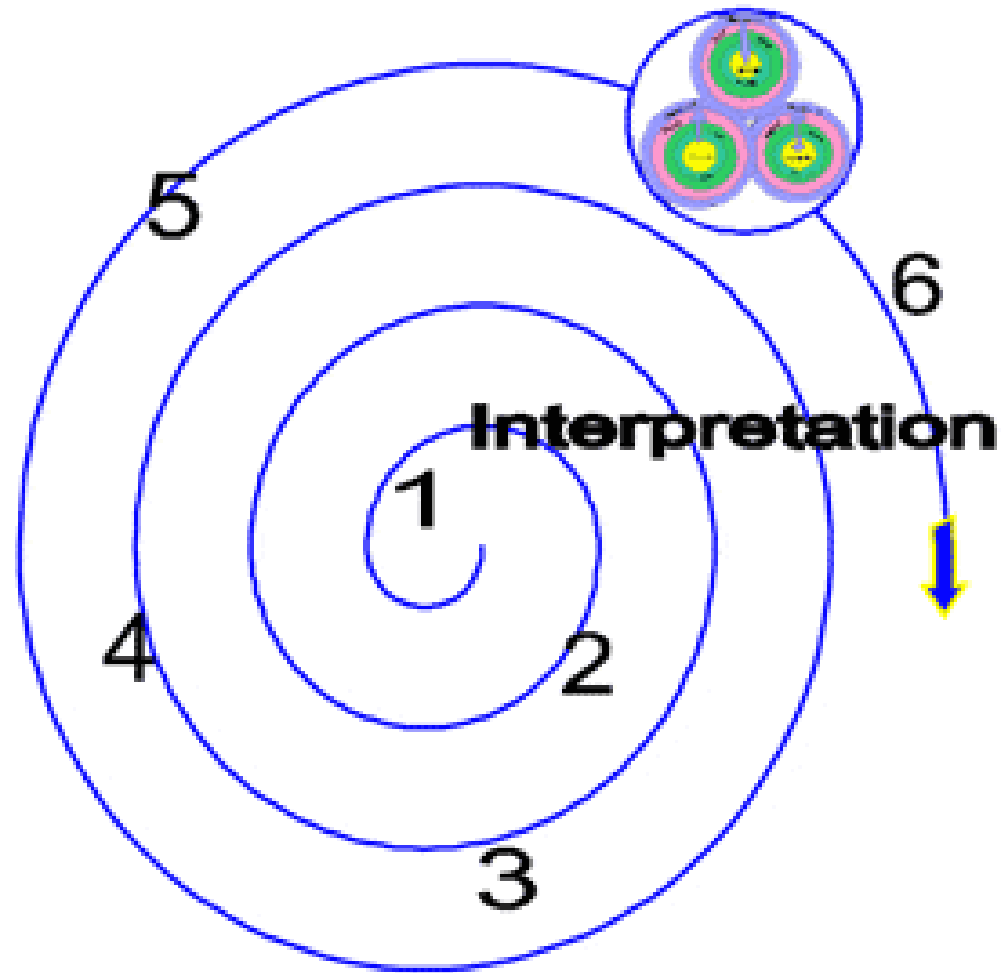
- HERMENEUTIKA
- DEKONSTRUKTIVISMUS
- POSTMODERNISMUS

HERMENEUTIKA

- Hans Georg Gadamer: *Pravda a metoda*
- V centru zájmu je „porozumění“ či „rozumění“
- Hermeneutický kruh

Hermeneutický kruh

KOSTNICKÁ ŠKOLA RECEPČNÍ ESTETIKY

- **Hans Robert Jauss**
- Estetická produkce => estetická recepce
- Čtenář recepcí díla mění své poznání světa => mění svět

- **Wolfgang Iser**
- Místa nedourčenosti v textu => čtenář doplňuje a interpretuje sám

DEKONSTRUKTIVISMUS

- **Jacques Derrida**
- Čtenářova dole v extrémní pozici
- Text je „nečitelný“, význam textu „neexistuje“
- Text je vždy intertext, není autonomní, je složen (konstrukce) z výpůjček, omylů a lehce se rozloží sám v sobě (dekonstruuje se)
- Čtení textu je hra, stejně jako literární věda a kritika

POSTMODERNISMUS

- Pluralita pravd
- Pravdy jsou „historiky“ na prodej
- Ekonomická poptávka určuje směřování pravd a světa
- Svět není jednoznačný, svět není stejný pro všechny
- Svět je „labyrint významů, hodnot a kontextů“
- Literatura je hra na autora a čtenáře, dílo je nástrojem hry („míč“)

POSTMODERNÍ UMĚNÍ

- Typické rysy
  - Koláž
  - Recyklace
  - Směšování žánrů, postupů, stylů
  - Mystifikace
  - Pseudohistorie
  - Mazání hranice mezi „vysokým“ a „nízkým“ uměním
  - Typičtí představitelé postmoderního umění:
    - Umberto Eco, Milorad Pavić, Vladimir Sorokin, Dubravka Ugrešićová, Jiří Kratochvíl, Vladimir Nabokov, Daniela Hodrová, Kurt Vonnegut, Daša Drndíková

UMBERTO ECO (*1932)

- Estetik, sémiotik, kulturolog, literární vědec, spisovatel
- Postava mimo proudy = spojuje v sobě všechny zásadní LV směry posledních 20-25 let
- Otevřené dílo – mnohost interpretací (*Opera aperta*)
- Role čtenáře (*Lector in fabula*)
- Interpretace a její omezení (*Meze interpretace*)
- Popkultura (*Skeptikové a těšitelé*)
- Fikční světy (*Šest procházek literárními lesy*)
- Koncept krásy (*Dějiny krásy, Dějiny ošklivosti*)
- Vlastní postmoderní dílo: *Jméno růže, Pražský hřbitov, Foucaultovo kyvadlo*

FEMINISTICKÉ LITERÁRNÍ TEORIE

- Rozvoj od 60. let 20. stol. (ženské hnutí)
- Rozvětvená skupina literárněvědných přístupů
- V první fázi zkoumají obraz ženy v literatuře
- Později zkoumají osobnost spisovatelky a podmínky její tvorby
- Mají rozměr sociálně-radikální (Anglie), textologický (USA) i poststrukturalistický (Francie)
- Přerůstají do jiných společenských věd = *women studies, gender studies*

ZÁKLADNÍ DOPORUČENÁ LITERATURA

- PAVELKA, Jiří – POSPÍŠIL, Ivo: *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*, Brno, 1993
- NÜNNING, Ansgard (ed.): *Lexikon teorie literatury a kultury*, Brno, 2006